

شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس رویکرد تعلیم و تربیت مثبت*

© رضا عباسی^۱ © دکتر داود طهماسب‌زاده شیخ‌لار^۲ © دکتر حمداله حبیبی^۳ © دکتر رحیم بدری‌گرگری^۴

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس رویکرد تعلیم و تربیت مثبت انجام یافته است. روش پژوهش، کاربردی توصیفی از نوع سنتز پژوهی و تحلیل محتوای اسنادی است. منابع مورد تحلیل در این پژوهش، متون و منابع مرتبط با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت بود که از میان آنها چهل منبع داخلی و سی منبع خارجی شناسایی و تحلیل شدند. برای گردآوری داده‌ها از روش گزارش و ثبت اطلاعات و سیاهه تحلیل محتوای محقق ساخته با فهرست و آرسنی استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از الگوی هفت مرحله‌ای سنتز پژوهی مارش و روش کدگذاری باز و محوری استفاده شد. برای روایی از فرمول اسکات و برای اطمینان از نحوه کدگذاری یافته‌ها از دو ارزشیاب نظرخواهی شده است. بر اساس فرمول ضریب کاپای کوهن میزان توافق، ۰/۷۸ به دست آمد. در تحلیل محتوا، میزان فراوانی هر مؤلفه در منابع تعیین و درصد آن از کل مشخص شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که برنامه درسی دوره ابتدایی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت شامل چهار بعد زیبایی‌شناختی، عقل، اخلاق و فطرت است. هر یک از این ابعاد، مرکب از مؤلفه‌هایی است که بعد زیبایی‌شناختی با ۱۳، بعد اخلاق با ۱۲، بعد فطرت با ۱۲ و بعد تعقل با ۱۰ مؤلفه، به ترتیب بیشترین و کمترین میزان توجه را داشتند. بنابراین می‌توان گفت برنامه درسی دوره ابتدایی به مؤلفه‌های تعلیم و تربیت مثبت توجه دارد.

کلید واژگان: تعلیم و تربیت مثبت، برنامه درسی، دوره ابتدایی

☑ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱/۲۵

☑ تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۳/۱۶

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول است.

۱. دانش‌آموخته دوره دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: rezaabbasi86@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: d.tahmaseb@tabrizu.ac.ir
۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: h.habibi@tabrizu.ac.ir
۴. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: Badri1346@tabrizu.ac.ir

همگان اذعان دارند که دوره ابتدایی از حساس‌ترین مراحل تعلیم و تربیت به شمار می‌آید و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، والدین، افکار عمومی اجتماع و خود دانش‌آموزان نمی‌پذیرند که هر موضوعی به هر شکلی در این دوره آموزش داده شود، بلکه معتقدند که این دوران طلایی صرف آموزش و یادگیری مفاهیم و موضوعاتی گردد که زیربنای شخصیت واقعی و اصیل دانش‌آموزان را در آینده شکل می‌دهد و آنان را برای زیستن در یک جامعه شاد و دموکراتیک آماده می‌نماید (فرنام و مددی‌زاده، ۱۳۹۶). در حال حاضر مسائل مهمی که در آموزش و پرورش دوره ابتدایی اهمیت بسیار پیدا کرده است، مسائل مربوط به خشنودی، شادی، رضایت از زندگی، آرامش، عشق، صمیمیت و سرور و فرح، ظرفیت عشق و کار، شجاعت، مهارت‌های میان-فردی، درک زیبایی، پشتکار، بخشش، اصالت، بینش به آینده، استعداد بالا و خرد، مسئولیت، پرورش نوع‌دوستی، نجابت، اعتدال، صبر و اخلاق و غیره است. تمامی این مهارت‌ها در زمره انواع مهارت‌های ذهنی، رفتاری و اجتماعی به‌زیستی دانش‌آموز قرار می‌گیرند (خدابخش و همکاران، ۱۳۹۴).

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دوران تحصیلی ابتدایی یکی از بحرانی‌ترین دوران زندگی هر فرد به‌شمار می‌رود که می‌تواند به‌زیستی و عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار دهد (ترودل^۱، ۲۰۲۰). مشکلات مربوط به افسردگی، عدم اشتیاق و به‌زیستی پایین در تمام سنین احتمال بروز آن وجود دارد، ولی دانش‌آموزان یکی از آسیب‌پذیرترین افراد در برابر آنها هستند، به همین علت باید توجه بیشتری نسبت به مسائل و مشکلات آنها شود (خدابخش و همکاران، ۱۳۹۴). یکی از رویکردهایی که تمرکز خود را بر رشد مهارت‌های ذهنی، رفتاری و اجتماعی و رویارویی با مشکلات فوق بنا نهاده، تعلیم و تربیت مثبت است (هالیدی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰).

طی دهه گذشته تعلیم و تربیت مثبت با بهره‌گیری از روانشناسی مثبت‌گرا به یکی از گرایش‌های عمده در تعلیم و تربیت تبدیل شده و به سرعت جایگاه مناسبی در این رشته یافته است (نوفرستی و همکاران، ۱۳۹۴). تعلیم و تربیت مثبت دارای انرژی مثبت برای دانش‌آموزان است. چه دانش‌آموز و چه معلم، هر دو می‌توانند از این انرژی به خوبی بهره بگیرند. از جمله اینکه باعث تعامل اجتماعی بیشتر افراد می‌شود، کیفیت ارتباطات را بالا می‌برد، افراد نوع‌دوست می‌شوند و به دیگران کمک می‌کنند، عملکرد تحصیلی بهتری دارند و بهتر فکر می‌کنند و در نهایت بهتر قادر به حل مسائل می‌شوند (سلیگمن و چیکرنت میهانی^۳، ۲۰۱۲). تعلیم و تربیت مثبت به شادی و خوش‌بینی و به‌باشی^۴ افراد می‌پردازد و در پی افزایش انگیزه و اشتیاق است. تعلیم و تربیت مثبت علاقه‌مند به ایجاد و تقویت توانمندی‌ها، خودمختاری^۵،

1. Trudel
2. Halliday
3. Seligman & Csikszentmihalyi
4. Welfare
5. Autonomy

تسلط محیطی^۱، رشد شخصی^۲، روابط با دیگران، هدفمندی در زندگی، پذیرش خود با هدف کنترل نقاط ضعف و اصلاح جنبه‌های بد زندگی است. افراد مثبت‌نگر به دنبال برقراری نوعی توازن و تعادل هستند؛ توازنی که در آن نقاط قوت و ضعف افراد باهم در نظر گرفته و درک شود (خدایاری فرد، ۱۳۷۹). عواملی همچون امید، شادکامی و خوشبینی، خلاقیت و سازندگی و همدردی از مؤلفه‌های تعلیم و تربیت مثبت است (فرمهینی و همکاران، ۱۳۸۷؛ ضرابی، ۱۳۸۵؛ میلر^۳ و همکاران، ۲۰۰۵) و تربیت مثبت، تربیتی همه‌جانبه با توجه به بعد عاطفی، روانی، حرکتی، اجتماعی، اخلاقی، شناختی و هنری دانش‌آموزان است (آرمند و مهرمحمدی، ۱۳۸۸؛ بایندر^۴، ۲۰۱۱؛ اسلاتری^۵، ۲۰۰۶). تعلیم و تربیت مثبت از سه بعد هیجان مثبت، مجذوب کردن و معنادار کردن بر دانش‌آموزان اثر می‌گذارد (نوفرستی و همکاران، ۱۳۹۴) و انگیزه یادگیری، اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان را بالا می‌برد و با معنادار کردن جریان تحصیل و زندگی تحصیلی میزان افسردگی را کاهش می‌دهد و تمامی این عوامل بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اثر می‌گذارد (آلبویه و همکاران، ۱۳۹۴).

آلبویه و همکاران (۱۳۹۴)، در بررسی اثر آموزش مثبت‌گرا به شیوه گروهی بر عزت نفس، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر به این نتیجه رسیدند که آموزش مثبت‌گرا بر هر سه متغیر عزت نفس، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد. نتایج پژوهش هالیدی و همکاران (۲۰۲۰)، نشان داد که میزان سلامت روانی، چشم‌انداز دانش‌آموزان، پشتیبانی سازمانی، ورودی ذی‌نفعان و اشتیاق و درک معلم از آموزش مثبت، از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تعلیم و تربیت مثبت‌اند. ترودل (۲۰۲۰)، در پژوهشی نشان داد که تعلیم و تربیت مثبت میزان تعمیم یادگیری به موقعیتهای جدید را در دانش‌آموزان افزایش داده و همچنین میزان گفت‌وگو و تعامل آنان را با یکدیگر افزایش می‌دهد. مک‌لین و دیکسیت^۶ (۲۰۱۸)، در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که برنامه درسی پنهان بیشتر از برنامه درسی آشکار به مؤلفه‌های برنامه درسی مثبت می‌پردازد. سرجنت و مانگرین^۷ (۲۰۱۴)، در پژوهشی بیان داشتند که آموزش مثبت بر بهزیستی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. نتایج پژوهش لایوس^۸ و همکاران (۲۰۱۳)، نشان داد که روان‌درمانی مثبت‌گرا در افسردگی و بهزیستی روانی و شادکامی دانش‌آموزان تأثیرگذار است. پژوهش شک^۹ و همکاران (۲۰۱۱)، نیز نشان داد که برنامه درسی مثبت بر رشد دانش‌آموزان تأثیرگذار است.

1. Environmental mastery
2. Personal growth
3. Miller
4. Binder
5. Slattery
6. McLean & Dixit
7. Sergeant & Mongrain
8. Layous
9. Shek

مقولاتی مانند بهزیستی، شادکامی، خوش‌بینی، کیفیت زندگی و باورهای منطقی در دوره‌های ابتدایی زندگی از اهمیت بسیار برخوردار است و از سازه‌های قابل توجه در این دوره محسوب می‌شود. تعلیم و تربیت مثبت نیز در دوره ابتدایی تحصیلی از اهمیت بسیار برخوردار می‌شود و مثبت‌گرایی باید در تمامی عناصر برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد، از این رو در قالب یک رویکرد برنامه درسی مطرح می‌شود (رعیت رحیم‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴). از آنجا که مثبت‌گرایی، بیشترین نمود را در مهارت‌های اجتماعی و تعاملات اجتماعی دارد و در روابط میان-فردی دانش‌آموزان، می‌تواند سبب سازگاری بیشتر آنان و مشارکت در گروه‌های دانش‌آموزی شود، از این رو در پژوهش حاضر درس مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی انتخاب شده است.

بررسی پژوهش‌های انجام شده، نشان می‌دهد که در زمینه تعلیم و تربیت مثبت، برنامه درسی تعلیم و تربیت مثبت مورد توجه قرار نگرفته است. در واقع توجه به برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت نیازمند شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های آن است که در پژوهش‌های انجام شده در زمینه تعلیم و تربیت مثبت به‌طور کامل و منسجم مورد توجه قرار نگرفته‌اند و هر کدام از پژوهش‌ها به برخی از آنها یا جنبه‌های خاص توجه کرده‌اند (آبویه و همکاران، ۱۳۹۴؛ رعیت رحیم‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴؛ خدابخش و همکاران، ۱۳۹۴؛ شولر، ۲۰۱۲؛ داگری و استپتو، ۲۰۱۴؛ پزنت، ۲۰۱۱). از سویی هم میزان آمار افسردگی در دانش‌آموزان رو به افزایش است، به گونه‌ای که پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در حدود ۲۰ درصد دانش‌آموزان دارای افسردگی خفیف تا شدید هستند (خرم و همکاران، ۱۳۹۴). از آنجا که دانش‌آموزان زمان زیادی از زندگی خود را در مدرسه می‌گذرانند و در معرض برنامه درسی قرار دارند، از این رو برنامه درسی باید به گونه‌ای طراحی شود که علاوه بر مقابله با افسردگی دانش‌آموزان، میزان بهزیستی تحصیلی، انگیزش تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را در آنها افزایش دهد (آناند، ۲۰۱۹). از آنجا که در نظریه‌های مربوط به تعلیم و تربیت مثبت، فراگیر از اهمیت بسیار برخوردار است، از این رو همه ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی مبتنی بر تعلیم و تربیت مثبت باید شناسایی شوند تا ویژگی‌های فردی، روانی و عزت نفس فراگیر مد نظر قرار گیرند و ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی مبتنی بر تعلیم و تربیت مثبت و میزان توجه به آنها در منابع علمی شناسایی شوند، به گونه‌ای که موجبات رشد همه‌جانبه فراگیران را فراهم سازد و آنها را در مسیر دستیابی به خودشکوفایی و کمالات عالی انسانی قرار دهد. بر این اساس، صاحب‌نظران و پژوهشگران این حوزه، برنامه درسی را با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت از زوایای مختلف تحلیل و بررسی کرده‌اند. به هر حال، دقت و اندیشه در مجموعه مطالب و مستندات نظری و پژوهشی ذکر شده نشان‌دهنده نقش و کارکردهای برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

1. Schueller
2. Dockray & Steptoe
3. Pezent
4. Anand

است. با توجه به اهمیت برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت، پژوهش حاضر در پی یافتن پاسخ برای پرسش زیر است: مطابق با منابع و اسناد مرتبط با برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت، رایج‌ترین ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت کدام‌اند و به چه میزان در منابع و اسناد مربوطه به این مؤلفه‌ها توجه شده است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی و شامل سنتز پژوهی و تحلیل محتوا از نوع تحلیل اسنادی است. منابع مورد تحلیل در این پژوهش، منابع علمی معتبر در زمینه تعلیم و تربیت مثبت است که با توجه به جست‌وجوی منظم در پایگاه‌های اطلاعاتی، شناسایی و براساس معیارهای خروج برای تحلیل نهایی انتخاب شدند. متناسب با اهداف پژوهش، کلیدواژگان تعلیم و تربیت مثبت، مثبت‌گرایی در آموزش، آموزش مثبت، تربیت مثبت، برنامه درسی مثبت‌گرا، از اطلاعات نشریات داخلی و خارجی شامل: نمایه‌استنادی علوم ایران (sci.isc)، ایران مدکس (iranmedex)، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags)، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی (SID)، بانک اطلاعات نشریات ایران (Magiran)، پایگاه جامع علوم انسانی و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (irandoc)، بانک اطلاعاتی پایان‌نامه‌های علوم پزشکی کشور و پایگاه‌های خارجی PubMed، EBSCO، worldcat، ProQuest، Springer، sciencedirect و موتور جست‌وجوگر google scholar تمام مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری که به نحوی به بررسی تعلیم و تربیت مثبت پرداخته بودند، گردآوری شدند. معیارهای ورود و خروج پژوهش شامل موارد زیر بودند:

۱. پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، رساله‌های دکتری و مقاله‌های مروری و علمی - پژوهشی که با محوریت تعلیم و تربیت مثبت در طول سالهای ۱۳۹۰-۱۴۰۱ در پایگاه‌های داخلی و در طول سالهای ۲۰۲۲-۲۰۲۱ در پایگاه‌های خارجی با رویکرد کیفی، میدانی و نیمه‌آزمایشی انتشار یافته بودند؛
 ۲. موضوع پژوهش تعلیم و تربیت مثبت یا آموزش و یادگیری مبتنی بر مثبت‌گرایی بود.
 ۳. مثبت‌گرایی در حوزه آموزش و یادگیری به کار گرفته شده بود.
- قبل از انجام دادن هر نوع تحلیل، هر یک از نویسندگان به‌طور جداگانه و مستقل از هم، مقالات، پایان‌نامه و رساله‌های جست‌جو شده را بر اساس معیارهای بیان شده بررسی کردند. فرایند تحلیل پژوهش حاضر از نوع استقرایی بود که با مطالعه کامل محتوای منابع با روش کدگذاری باز، مفاهیم مورد نظر استخراج شد. پس از استخراج، مفاهیمی که اشتراک معنایی داشتند در کنار هم قرار گرفتند. برای اطمینان از نحوه کدگذاریها از دو ارزشیاب برای کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد. به‌منظور تأیید پایایی، از فرمول ضریب کاپای کوهن بهره‌گیری شد که در این پژوهش میزان توافق میان ارزشیابان عدد ۰/۷۸ به‌دست آمد که نشان‌دهنده درصد توافق میان ارزشیابان در کدگذاریها بود.

در قسمت تحلیل محتوا، منابع مورد تحلیل این پژوهش همه متون و منابع مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت بودند که از آن میان، چهل منبع داخلی و سی منبع خارجی، شناسایی، تحلیل و بررسی شدند. روش گردآوری داده‌ها به این صورت بود که مفاهیم شناسایی شده در قسمت سنتز پژوهشی، به‌منزله واحد تحلیل انتخاب و سپس در چهار بعد زیبایی‌شناختی، فطرت، اخلاق و تعقل طبقه‌بندی شدند. در ادامه فراوانی پیامها بر اساس مقوله‌های چهارگانه یادشده و به تناسب متون و منابع مرتبط با برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت شمارش شدند. سپس، مضمونها و عبارتهای متناسب با برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت مشخص و در فهرست واریسی ثبت شدند. در ادامه با شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت، فراوانی هر مؤلفه شمارش و به‌طور دقیق تعیین شد که در هر اثر به چه میزان به ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت توجه شده است. ابزار گردآوری اطلاعات سیاهه واریسی محتوا بود.

برای تعیین روایی ابزار گردآوری اطلاعات، نخست با بهره‌گیری از متون و پژوهشهای مرتبط، ابعاد برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت و مؤلفه‌های هر کدام از آنها استخراج شدند و استادان حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت آنها را تأیید کردند، اما برای تأمین پایایی این ابزار، از روش اسکات^۱ استفاده شد. به این صورت که سیاهه واریسی محتوا در اختیار هفت نفر از صاحب‌نظران قرار گرفت و ضریب توافق آنها براساس فرمول ذیل محاسبه شد.

مقوله‌های مورد توافق

$$C.R = \frac{\text{مقوله‌های مورد توافق}}{\text{کل مقوله‌ها}} * 100$$

$$C.R = \frac{100 \times 44 + 45 + 45 + 44 + 46 + 45 + 47}{7} = 96/4$$

براساس فرمول اسکات ضریب توافق میان صاحب‌نظران پیرامون فرمول تحلیل محتوا ۹۶/۴ به‌دست آمد که ضریب توافقی بالا و قابل ملاحظه است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به این ترتیب انجام شد که ابتدا با بررسی منابع، ابعاد مشخص شدند، سپس مؤلفه‌ها با تحلیل کیفی تعیین شدند و منابع مربوط به هر مؤلفه تفکیک شد و با نظر خبرگان، میزان فراوانی هر مؤلفه و درصد آن از کل تعیین شد.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت منابع و متون بررسی شده، مورد تحلیل نهایی قرار گرفتند که در جدول شماره ۱ براساس کدها، مؤلفه‌ها، منابع و ویژگی مؤلفه‌ها در منابع مطرح شده‌اند. بررسی مطالعات انجام شده

1. Scott

در زمینه تعلیم و تربیت مثبت نشان می‌دهد که چهار مقوله اصلی در تعلیم و تربیت مثبت عبارتند از: زیبایی‌شناختی (یارمحمدیان و همکاران، ۱۳۹۱؛ صمدی و همکاران، ۱۳۸۵؛ نجفی و همکاران، ۱۳۹۴؛ سسرو و پراوت،^۱ ۲۰۱۱)، اخلاق (میرعرب، ۱۳۹۲؛ سبحانی‌نژاد و نجفی، ۱۳۹۳؛ نجفی، ۱۳۹۳؛ همکاران، ۱۳۹۴؛ هالاما و استریزنک^۲، ۲۰۰۴) فطرت (میرعرب، ۱۳۹۲؛ ایزدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ کریک و جلفز^۳، ۲۰۱۱؛ بومن و اسمال^۴، ۲۰۱۰) و تعقل (معروفی و کرمی، ۱۳۹۴؛ تاجور، ۱۳۹۲؛ مطهری، ۱۳۸۱؛ مرادی و همکاران، ۱۳۹۳؛ کینگ^۵، ۲۰۱۰، بومن و اسمال، ۲۰۱۰؛ کریک و جلفز، ۲۰۱۱؛ بوچانان^۶، ۲۰۱۰).

جدول ۱. مؤلفه‌های تعلیم و تربیت مثبت و ویژگی‌های آن براساس تحلیل منابع

کد	مؤلفه‌ها	منابع	ویژگی مؤلفه در منابع
۱	آموزش بیان ادراک، احساسات و عقاید	رعیت رحیم آبادی و همکاران (۱۳۹۴) نجفی و همکاران (۱۳۹۴) آمرام ^۷ (۲۰۰۷)	در تعلیم و تربیت مثبت، نحوه بیان ادراکات، احساسات و عقاید به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود.
۲	جهت‌یابی اصیل عاطفی انسان	قاسم‌پوردهاقانی و نرصاصفهان‌ی (۱۳۹۰) یارمحمدیان و همکاران (۱۳۹۱) سسرو و پراوت (۲۰۱۱)	در تعلیم و تربیت مثبت دانش‌آموزان نسبت به عواطف خود آگاهی دارند و می‌توانند آن را تنظیم کنند.
۳	پرورش خلاقیت و سازندگی	فرمهبینی و همکاران (۱۳۸۷) مهرمحمدی (۱۳۸۳) میلر و همکاران (۲۰۰۵)	خلاقیت و سازندگی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تعلیم و تربیت مثبت هستند.
۴	آموزش ارزشها	فتحی واجارگاه (۱۳۸۶) مهرمحمدی (۱۳۸۳) شمشیری (۱۳۸۵)	در مثبت‌گرایی، آموزش ارزشها به دانش‌آموزان یک نیروی محرکه اصلی است.
۵	پرورش عادت‌های ممتاز فکری	فرمهبینی و همکاران (۱۳۸۷) مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸) نقیب‌زاده (۱۳۷۴)	مثبت‌گرایی و مثبت‌اندیشی در دانش‌آموزان زمانی نمو می‌یابد که عادات برتر فکری در آنها رشد یافته باشد.
۶	موسیقی	مهدوی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) نجفی و همکاران (۱۳۹۴) موسوی (۱۳۸۹)	موسیقی از زمینه‌های پرورش مثبت‌گرایی در کودکان است.

- Cecero & Prout
- Halama & Strizeneč
- Crick & Jelfs
- Bowman & Small
- King
- Buchanan
- Amram

جدول ۱. (ادامه)

کد	مؤلفه‌ها	منابع	ویژگی مؤلفه در منابع
۷	پرورش تخیل	میرزاییگی (۱۳۸۳) اسلاتری (۲۰۰۶) فرمهبینی و همکاران (۱۳۸۷) بومن و اسمال (۲۰۱۰)	● پرورش تخیل موجب جهت‌دهی به تعلیم و تربیت مثبت می‌شود.
۸	خبرگی	فتحی واجارگاه (۱۳۸۶) مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸) آیزنر ^۱ (۱۹۸۹)	● دانش‌آموزان خبره، مثبت‌نگرند و مثبت‌گرایی باعث رشد خبرگی در دانش‌آموزان می‌شود.
۹	تحقق خود	مونی و تیمینز ^۱ (۲۰۰۷) قادری (۱۳۸۸) مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸)	● تحقق استعدادهای ذاتی، مثبت‌گرایی را افزایش می‌دهد.
۱۰	عدالت آموزشی	مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸) میرزاییگی (۱۳۸۳) آهنچیان (۱۳۸۲)	● عدالت آموزشی و توجه به تفاوت‌های فردی از شرایط ایجاد تعلیم و تربیت مثبت است.
۱۱	پرورش مهارت‌ها و قابلیت‌های تفکر پیچیده	فرمهبینی و همکاران (۱۳۸۷) مهرمحمدی (۱۳۸۳)	● سطح تفکر فراگیران در تعلیم و تربیت مثبت متفاوت و به‌صورت پیچیده‌تر است.
۱۲	پرورش سواد هنری	مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸) آیزنر (۱۳۸۹)	● سواد هنری باعث مثبت‌گرایی دانش‌آموزان می‌شود.
۱۳	ذوق و سلیقه	ریوللی ^۲ (۲۰۱۰)، فتحی واجارگاه (۱۳۸۶)	● توجه به میزان و نوع ذوق و سلیقه آنها از عوامل مؤثر بر مثبت‌گرایی دانش‌آموزان است.
۱۴	ترکیب جنبه‌های عاطفی، روانی و شناختی	آرمند و مهرمحمدی (۱۳۸۸) مهرمحمدی و امین‌خندقی (۱۳۸۸) بایندر (۲۰۱۱)	● تربیت مثبت، تربیتی همه‌جانبه و توجه به بعد عاطفی، روانی و شناختی دانش‌آموزان است.
۱۵	صبر و شکیبایی	بوچانان (۲۰۱۰) نجفی و همکاران (۱۳۹۴) میلر (۲۰۰۰)	● صبر و شکیبایی از ویژگی‌های مثبت‌اندیشی است.
۱۶	همدردی با هموعان	حکیم‌زاده و موسوی (۱۳۸۷) هالاما و استریزنک (۲۰۰۴)	● همدردی با هموعان از مؤلفه‌های مثبت‌گرایی است و میزان آن را افزایش می‌دهد.
۱۷	مسئولیت‌پذیری	سپحانی‌نژاد و نجفی (۱۳۹۳) کرریک و جلفز (۲۰۱۱) فتحی واجارگاه و واحد چوکده (۱۳۸۵)	● مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان یکی از سرفصل‌های مهم تربیت مثبت‌گرایی است.

1. Eisner
2. Mooney & Timmins
3. Rivelli

کد	مؤلفه‌ها	منابع	ویژگی مؤلفه در منابع
۱۸	احترام به حقوق دیگران	موسوی (۱۳۸۹) صمدی و هاشمی (۱۳۸۵) بازان (۱۳۸۷)	• دانش‌آموزان در تربیت مثبت‌گرای، احترام به حقوق دیگران را می‌آموزند.
۱۹	فداکاری و ایثار	موسوی (۱۳۸۹) نجفی (۳۹۳۱) حیاتی (۱۳۸۷)	• دانش‌آموزان مثبت‌گرا، دارای ویژگی‌های فداکاری و ایثار می‌باشند.
۲۰	مهرورزی در زندگی	حکیم‌زاده و موسوی (۱۳۸۷) حیاتی (۱۳۸۷) میلر (۲۰۰۰)	• تربیت مثبت تأکید بر مهرورزی در زندگی دارد.
۲۱	حیا	میرعرب (۱۳۹۲) حکیم‌زاده و موسوی (۱۳۸۷) شمشیری (۱۳۸۵)	• حیا در زمینه‌های فردی و اجتماعی یکی از زمینه‌های تربیت مثبت است.
۲۲	شجاعت و دلیری	موسوی (۱۳۸۹) بازان (۱۳۸۷) صمدی و هاشمی (۱۳۸۵)	• دانش‌آموزان مثبت‌گرا، شجاع و دلیر هستند.
۲۳	مراقبه	کریک و جلفز (۲۰۱۱) میلر (۲۰۰۰) زیرکی و همکاران (۱۴۰۰)	• در تربیت مثبت، فراگیران علاوه بر داشتن تفکر مثبت، مراقب اطراف و رخداد‌های پیرامونی هستند.
۲۴	تجسم فکری	صمدی و هاشمی (۱۳۸۵) میلر و همکاران (۲۰۰۵) زوهر و مارشال ^۱ (۲۰۰۰)	• مثبت‌گرایی در دانش‌آموزان با تجسمات فکری مثبت همراه و باعث تقویت آن می‌گردد.
۲۵	معنابخشی به زندگی	تیزدل ^۱ (۲۰۰۳) موسوی (۱۳۸۹)	• مثبت‌گرایی بدون وجود معنا در زندگی، ماهیت خود را از دست می‌دهد.
۲۶	اعتقاد به خدا و آخرت	مهدوی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) ایزدی و همکاران (۱۳۹۳) قاسم‌پوردهاقانی و نصراصفهانی (۱۳۹۱)	• تربیت مثبت همسویی زیادی با تربیت اسلامی دارد و اعتقاد به خدا و آخرت از اصول تربیتی آن است.
۲۷	اعتقاد به نبوت و امامت	مرادی و همکاران (۳۹۳۱) ایزدی و همکاران (۱۳۸۹)	• تربیت مثبت همسویی زیادی با تربیت اسلامی و با اصول تربیتی اعتقاد به نبوت و امامت دارد.
۲۸	خروج از بند هوا و هوس و خواسته‌های نفس	نجفی و کشانی (۱۳۸۸) قاسم‌پوردهاقانی و نصراصفهانی (۱۳۹۰) میهران ^۲ (۲۰۰۲)	• همسویی تربیت مثبت‌گرایی با فطرت آدمی باعث می‌شود آدمی از هوای نفس خود رهایی یابد و به تربیت او کمک زیادی می‌کند.

1. Zohar & Marshall
2. Tisdell
3. Meehan

جدول ۱. (ادامه)

کد	مؤلفه‌ها	منابع	ویژگی مؤلفه در منابع
۲۹	شعر	امینی (۱۳۸۴) میلر (۲۰۰۰) میرزاییگی (۱۳۸۳)	● توجه به شعر و معنای اشعار به‌ویژه شعرهای عرفانی تأثیر مثبتی در مثبت‌گرایی دانش‌آموزان دارد.
۳۰	آرامش و سکوت	میرلوحی (۱۳۸۷) مهدوی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) وانگ و هولکوم ^۱ (۲۰۱۰)	● از شاخصهای مهم مثبت‌گرایی وجود آرامش در فرد است.
۳۱	شادی	کریک و جلفز (۲۰۱۱) میلر (۲۰۰۰) موسوی (۱۳۸۹) بازان (۱۳۸۷)	● فراگیران شاد دارای روحیه و تفکر مثبت هستند.
۳۲	عشق	علم‌الهدی (۱۳۸۷) شمشیری (۱۳۸۵) مونی و تیمینز (۲۰۰۷)	● نوع‌دوستی، دیگردوستی و ابراز عشق و علاقه و داشتن این حس از ابزارهای مهم مثبت‌گرایی است.
۳۳	لذت	مهرمحمدی و امین‌مقصودی (۱۳۸۸) امینی و همکاران (۱۳۹۳) اسلاتری (۲۰۰۶)	● دانش‌آموزان تحت تربیت مثبت، احساس لذت بیشتری از زندگی دارند.
۳۴	کل‌نگری	ایزدی و همکاران (۱۳۹۳) ساهو و پرادهان ^۲ (۲۰۰۸)	● مثبت‌گرایی نیازمند کل‌نگری است و افراد کل‌نگر مثبت‌گراترند.
۳۵	پرسشگری	نجفی و همکاران (۱۳۹۴) مک‌گانیکل و هکت ^۳ (۲۰۱۵)	● پرسیدن سؤالات متعدد و رفع ابهامات ذهنی از ویژگیهای دانش‌آموزان تحت تربیت مثبت است.
۳۶	عبرت‌آموزی	مرادی و همکاران (۱۳۹۳) تاجور (۱۳۹۲) بوچانان (۲۰۱۰)	● افراد مثبت‌گرا از زندگی خود و رویدادهای مختلف زندگی عبرت می‌گیرند.
۳۷	هدف‌مندی و معنابخشی در زندگی	قاسم‌پوردهاقتانی و نصرافهانی (۱۳۹۰) میلر و همکاران (۲۰۰۵)	● هدف‌مندی در زندگی و معنابخشی به جنبه‌های مختلف از زندگی در تربیت مثبت دارای اهمیت زیادی است.
۳۸	خودآگاهی	تاجور (۱۳۹۲) بومن و اسمال (۲۰۱۰)	● شناخت خود و موقعیت خود در جهان هستی میزان مثبت‌نگری و مثبت‌اندیشی را افزایش می‌دهد.
۳۹	کنترل خویش	کریک و جلفز (۲۰۱۱) زوهر و مارشال (۲۰۰۰)	● خودکنترلی در جنبه‌های مختلف شناختی و عاطفی از آثار تربیت مثبت است.

1. Wang & Holcombe

2. Sahu & Pradhan

3. McGunnigle & Hackett

جدول ۱. (ادامه)

کد	مؤلفه‌ها	منابع	ویژگی مؤلفه در منابع
۴۰	بهبود عزت نفس	میلر (۱۳۸۰) بیکر ^۱ و همکاران (۲۰۰۸) زوهر و مارشال (۲۰۰۰)	● افزایش میزان عزت نفس دانش‌آموزان از آثار تربیت مثبت است.
۴۱	آموزش صلح	قادری (۱۳۸۸) آمرام (۲۰۰۷) کینگ (۲۰۱۰)	● صلح با خود و دیگران از زمینه‌های مهم تربیت مثبت است.

پس از استخراج و پالایش پایه‌های نظری و مضامین اصلی داده‌ها از منابع مورد استفاده، کدگذاری محوری با مرتب کردن، درآمیختن و سازماندهی انبوهی از داده‌ها انجام گرفت. سپس طبقه‌بندی، تحلیل و ترکیب نتایج در یک چارچوب مفهومی و همه‌جانبه ارائه شد.

جدول ۲. ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

ردیف	ابعاد	مؤلفه‌ها
۱	زیبایی‌شناختی	● آموزش ارزش‌ها، پرورش ادراکات، احساسات و عقاید، ذوق و سلیقه، پرورش خلاقیت و سازندگی، موسیقی، پرورش سواد هنری، تفاوت‌های فردی، پرورش خبرگی، لذت بردن از زیبایی، پرورش تولید هنری، جهت‌یابی اصیل عاطفی انسان، پرورش تخیل، ترکیب جنبه‌های عاطفی، روانی و شناختی.
۲	اخلاق	● صبر و شکیبایی، احترام به حقوق دیگران، مسئولیت‌پذیری، همدردی با هم‌نوعان، آموزش صلح، رعایت مساوات و عدالت، از خودگذشتگی و ایثار، مهرورزی در زندگی، شهامت و شجاعت، صداقت.
۳	فطرت	● اعتقاد به خدا، اعتقاد به نبوت و امانت، شادی، عشق، لذت، آرامش و سکوت، اعتقاد به آخرت، خودشکوفایی، حضور داشتن، خروج از بند هوا و هوس و خواسته‌های نفسانی.
۴	تعقل	● پرسشگری، کنترل خویش، معنابخشی و هدف‌مندی در زندگی، عبرت از تجربه‌ها و شکست‌ها، پرورش مهارت‌ها و توانایی‌های اندیشه‌های پیچیده، ارتقای خودآگاهی، ارتقای عزت‌نفس، ارتباط عقلی مطلوب بانظام هستی، پرورش عادت‌های ممتاز فکری.

1. Baker

آنچه از مطالعه منابع و متون مرتبط با برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت و همچنین ادبیات پژوهش حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت بر می آید، آن است که برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت با تأکید بر زوایای معرفت‌شناسی و ارزش‌شناسی در چهار بعد زیبایی‌شناختی، اخلاق، فطرت و تعقل (خردمندی)، مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین میزان توجه به ابعاد برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت در متون و منابع در دسترس مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت در جدولهای مربوط به ابعاد چهارگانه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت در ادامه آورده شده است.

جدول ۳. تحلیل جایگاه بعد زیبایی‌شناختی در متون و منابع مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

ابعاد	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد
زیبایی‌شناختی	آموزش بیان ادراک، احساسات و عقاید	۳۲	۴۸/۸
	جهت‌یابی اصیل عاطفی انسان	۱۸	۷۷/۴
	پرورش خلاقیت و سازندگی	۱۲	۱۸/۳
	آموزش ارزشها	۱۵	۹۷/۳
	موسیقی	۱۴	۳/۷۱
	پرورش تخیل	۱۸	۷۷/۴
	خبرگی	۵	۳۲/۱
	تحقق خود	۱۰	۶۵/۲
	تفاوت‌های فردی	۸	۱۲/۲
	پرورش مهارت‌ها و قابلیت‌های تفکر در سطوح (پیچیده)	۶	۵۹/۱
	پرورش سواد هنری	۶	۵۹/۱
	ذوق و سلیقه	۸	۱۲/۲
	ترکیب جنبه‌های عاطفی، روانی و شناختی	۱۰	۶۵/۲
	جمع	۱۶۲	۷۶/۴۵

یافته‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی نشان می‌دهد که این بعد ۱۳ مؤلفه و ۱۶۲ فراوانی از ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت را به خود اختصاص داده است که در این میان مؤلفه‌های آموزش بیان احساسات و ادراکات با ۳۲ فراوانی و خبرگی با ۵ فراوانی، به ترتیب بیشترین و کمترین میزان توجه را داشته‌اند.

جدول ۴. تحلیل جایگاه بعد اخلاق در متون و منابع مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

بعد	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد
اخلاق	صبر و شکیبایی	۸	۱۲/۲
	همدردی با همنوعان	۸	۱۲/۲
	مسئولیت‌پذیری	۱۰	۶۵/۲
	احترام به حقوق دیگران	۸	۱۲/۲
	مساوات و عدالت	۱۰	۶۵/۲
	فداکاری و ایثار	۸	۱۲/۲
	مهرورزی در زندگی	۶	۵۹/۱
	حیا	۴	۶/۱
	شجاعت و دلیری	۶	۵۹/۱
	مراقبه	۶	۵۹/۱
	تجسم فکری	۶	۵۹/۱
	معنابخشی به زندگی	۸	۱۲/۲
جمع	۸۸	۲۸/۲۴	

یافته‌های مربوط به بعد اخلاق نشان می‌دهند، این بعد ۱۲ مؤلفه و ۸۸ فراوانی از ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت را به خود اختصاص داده است که در این میان مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، مساوات و عدالت با ۱۰ فراوانی و حیا با ۴ فراوانی به ترتیب بیشترین و کمترین میزان توجه را داشتند.

جدول ۵. تحلیل جایگاه بعد فطرت در متون و منابع مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

بعد	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد
فطرت	اعتقاد به خدا	۱۰	۶۵/۲
	اعتقاد به آخرت	۸	۱۲/۲
	اعتقاد به نبوت و امامت	۴	۱/۰۶
	خروج از بند هوا و هوس و خواسته‌های نفس	۵	۱/۳۲
	حضور داشتن	۵	۱/۳۲
	شعر	۵	۱/۳۲
	آرامش و سکوت	۶	۱/۵۹
	شادی	۶	۱/۵۹
	عشق	۹	۲/۴۹
	لذت	۶	۱/۵۹
	خودشکوفایی	۶	۱/۵۹
	کل‌نگری	۸	۲/۱۲
جمع	۷۸	۲۳/۱۸	

یافته‌های مربوط به بعد فطرت نشان می‌دهند که این بعد ۱۲ مؤلفه و ۷۸ فراوانی از ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت را به خود اختصاص داده است که در این میان مؤلفه‌های اعتقاد به خدا با ۱۰ فراوانی و مؤلفه‌های حضور داشتن و شعر هر کدام با ۵ فراوانی به ترتیب از بیشترین و کمترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

جدول ۶. تحلیل جایگاه بعد تعقل در متون و منابع مرتبط با حوزه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت

درصد	فراوانی	مؤلفه‌ها	بعد
۱/۳۲	۵	پرسشگری	تربیت
۰/۷۹	۳	عبرت آموزی	
۱/۳۲	۵	هدفداری و معنابخشی در زندگی	
۱/۵۹	۶	برقراری ارتباط با نظام هستی	
۱/۰۶	۴	خودآگاهی	
۰/۵۳	۲	کنترل خویش	
۰/۷۹	۳	بهبود عزت نفس	
۱/۰۶	۴	آموزش صلح	
۱/۰۶	۴	پرورش مهارت‌ها و قابلیت‌های تفکر در سطوح بالا (پیچیده)	
۱۲/۲	۸	پرورش عادت‌های ممتاز فکری	
۹/۹۶	۴۴	جمع	

یافته‌های مربوط به بعد تعقل نشان می‌دهند که این بعد ۱۰ مؤلفه و ۴۴ فراوانی از ابعاد و مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت را به خود اختصاص داده است که در این میان مؤلفه‌های پرورش عادت‌های ممتاز فکری با ۸ فراوانی و تلاش برای کنترل خویش با ۲ فراوانی بیشترین و کمترین میزان توجه را داشته‌اند.

جدول ۷. مقایسه ابعاد برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت از نظر فراوانی و درصد

ابعاد	زیبایی‌شناختی	اخلاق	فطرت	تعقل	جمع
فراوانی	۱۶۲	۸۸	۷۸	۴۴	۳۷۲
درصد	۴۳/۵	۲۳/۶	۲۱	۱۱/۹	۱۰۰ درصد

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که در میان ابعاد چهارگانه برنامه درسی با رویکرد تعلیم و تربیت مثبت، بعد هنر و زیبایی‌شناسی با ۱۶۲ فراوانی و ۴۳/۵ درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده است؛ بعد دوم، اخلاق دارای ۸۸ فراوانی و ۲۳/۶ درصد؛ بعد سوم، فطرت دارای ۷۸ فراوانی و ۲۱ درصد و بعد چهارم هم تعقل ۴۴ فراوانی و ۱۱/۹ درصد را به خود اختصاص داده است.

■ بحث و نتیجه‌گیری ■

پژوهش حاضر با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تعلیم و تربیت مثبت در برنامه درسی دوره ابتدایی انجام یافته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که تعلیم و تربیت مثبت دارای ابعاد زیبایی‌شناسی، اخلاق، فطرت و تعقل (خردمندی) است که این ابعاد می‌توانند راهنمایی مناسب برای تعیین اهداف، محتوا، روش و ارزشیابی و سایر عناصر برنامه درسی دوره ابتدایی باشند.

یافته‌های پژوهش نشان دادند که اهداف تعلیم و تربیت مثبت در تمامی ابعاد تعلیم و تربیت مثبت شامل رشد و پرورش انسان و رسیدن به شناخت مطلق خداوند، هماهنگی نیروهای درونی، تسلط بر خود و تهذیب خود، درک و فهم ارزش‌ها، تولید انگیزش، اعجاب و تحسین‌برانگیزی، ایجاد عشق و دوستی، از خودگذشتگی، برانگیختن همدردی و حساسیت، تقویت یادگیری، توسعه فرایند یادگیری و ارتقای سطح یادگیری تولید ایده و بینش جدید، ارزیابی و قضاوت، یادگیری توأم با احساس دلنشینی و جذابیت و ارتقای سطح فرایندهای مهارتی و هنری است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش آلبویه و همکاران (۱۳۹۴)، اصغری‌راد و شهریاری (۱۳۹۳)، صابری و سعیدی‌رضوانی (۱۳۹۱)، سرجنت و مانگرین (۲۰۱۴)، هالیدی و همکاران (۲۰۲۰)، آناند (۲۰۱۹) و فرنام و مددی‌زاده (۱۳۹۶) همسوست. اهداف تعلیم و تربیت مثبت سبب افزایش گستره شخصیت، قضاوت از خود و حسن رضایتمندی در فراگیران می‌شود و تحول شخصیت کودک را به همراه دارد. آناند (۲۰۱۹) نیز نقش تعلیم و تربیت مثبت را در تهذیب فراگیر مؤثر می‌داند و معتقد است که می‌تواند موجبات ارتقای زیبایی‌شناختی و اجتماعی کودک را فراهم سازد. مثبت‌گرایی که از فطرت انسانی سرچشمه می‌گیرد، به اعماق وجود کودک نفوذ می‌کند، به زندگی او معنا می‌بخشد و ارزش‌های معنوی و اخلاقی را در کودک جلوه‌گر می‌سازد، بدین‌وسیله بستری مناسب برای فطرت کودک فراهم می‌شود (خدایاری‌فرد، ۱۳۷۹). براساس پژوهش قاسم‌پوردهقانی و نصر‌اصفهانی (۱۳۹۰)، تعلیم و تربیت مثبت در قلمرو معنوی، توسعه ظرفیتها و صلاحیت‌های درونی و بیرونی، کودک را به کمال می‌رساند، همچنین موجب افزایش حرمت خود و توانایی در کودک می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان دادند که روش‌های تعلیم و تربیت مثبت شامل تخیل، دقت و توجه، کنجکاوی، خودآگاهی و همسانی با فطرت انسانی از طریق اشکال هنری هماهنگی نیروهای درونی، تسلط بر خود و تهذیب خود، هماهنگی و موزونی و حسن تناسب، انعطاف‌پذیری و ادراک حسی، ریسک‌پذیری، نمادها برای بیان احساسها و عواطف، خلاقیت و نوآوری، بازی، فعال بودن و پویایی، متنوع‌سازی، برانگیختگی در جهت اکتشاف و

ریسک‌پذیری است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش فرنام و مددی‌زاده (۱۳۹۶)، هالیدی و همکاران (۲۰۲۰)، داگری و استپتو (۲۰۱۴)، شولر (۲۰۱۲)، دادستان (۱۳۸۹)، میهان (۲۰۰۲)، نیک‌منش و زند و کیل (۱۳۹۴) و کونو و ریمپلا^۱ (۲۰۰۲) همسوست. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که در تعلیم و تربیت مثبت، پیشرفت فرایند یادگیری را با استفاده از نمادها برای بیان احساسها و عواطف در برقراری ارتباط با یکدیگر و به‌کارگیری بازی، تخیل، دقت و توجه، خلاقیت، ریسک‌پذیری و اشکال هنری، می‌توان احساس لذت‌بخشی و خوشایندی و علاقه و هیجان در فرد ایجاد کرد، روابط میان-فردی و پیشرفت تعامل‌های اجتماعی را تقویت کرد و میزان تحمل دیدگاه‌های مختلف را افزایش داد تا فراگیر به مثابه شهروندی مؤثر در جامعه شناخته شود. باگیو و مورتی^۲ (۲۰۱۸) و ترودل (۲۰۲۰) نیز تجربه‌های تعلیم و تربیت مثبت را عامل تعیین‌کننده اخلاق می‌دانند که محرک اصلی آن، خلاقیت و نوآوری است. به اعتقاد آنها، خلاقیت و نوآوری ابزاری برای بیداری و آگاهی فراگیران به‌منظور پیشرفت ارزشهای شهروندی است. از میان روش‌های اصلی آموزشی در تعلیم و تربیت مثبت می‌توان به روش تخیل اشاره کرد که از اهمیتی خاص در تعلیم و تربیت مثبت، به ویژه از جنبه تحول دوره کودکی برخوردار است. دیویی (۱۹۸۰؛ به نقل از هالیدی و همکاران، ۲۰۲۰) معتقد است، تجربه‌های آگاهانه دارای نوعی کیفیت تخیلی است که از طریق آن می‌توان میان تجربه‌شناسی و تجربه معمولی تفاوت قائل شد. از یافته‌های دیگر پژوهش، نقش روش دقت و توجه است که در چهار طبقه تعلیم و تربیت مثبت مشترک است. بندورا^۳ (۱۹۷۷، ۱۹۸۶؛ به نقل از سیف، ۱۳۹۴) یکی از مراحل آموزش و یادگیری کودکان را مرحله دقت و توجه عنوان کرده و عوامل بسیاری را در جلب توجه افراد دخیل دانسته است که از میان آنها می‌توان به جذابیت، شایستگی و مورد احترام بودن افراد اشاره کرد. احساس تعلیم و تربیت مثبت نسبت به پدیده، به مقدار توجه و دقت افراد به آن پدیده بستگی دارد که تحت شرایط خاص، افزایش و کاهش می‌یابد. لیلیان و همکاران (۱۳۸۸) عوامل تأثیرگذار بر دقت و توجه را بداعت (جلب توجه) و تکرار و شلوغی (بی‌توجهی) عنوان کرده‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان داد که محتوای آموزشی در برنامه درسی مبتنی بر تعلیم و تربیت مثبت شامل آموزش ارزش‌های معنوی و فرهنگی، هویت فرهنگی، توسعه شخصیت، قضاوت از خود و حس رضایت در افراد، ارتباط عاطفی، علاقه و هیجان، توسعه تعامل‌های اجتماعی، روابط میان-فردی، تحمل دیدگاه‌های مختلف، شهروند مؤثر، ارج نهادن به ارزش‌های دموکراتیک، سطح عملکردی از راه‌بیداری و آگاهی، پایداری مفاهیم علمی، بازخورد جدید نسبت به جهان، ظهور ارتقای عملکرد کودکان در بازی، تفکر ابزاری برای پژوهش تعقل و دستیابی به احساسها و عواطف و پرورش عقلانیت است. این یافته‌ها با نتایج

1. Konu & Rimpelä
2. Baggio & Moretti
3. Bandura

پژوهش نیک‌منش و زندوکیل (۱۳۹۴)، سیسک^۱ (۲۰۰۸)، مک‌لین و دیکسیت (۲۰۱۸)، لوبومیرسکی^۲ و لایوس (۲۰۱۳)، آدلایو^۳ (۲۰۰۷)، کولیر و توماس^۴ (۱۹۸۸) و یانوش^۵ و همکاران (۲۰۰۰) همسوست. لذا در تعلیم و تربیت مثبت در درس علوم اجتماعی باید محتوایی به دانش‌آموزان آموزش داده شود که آنها را برای برقراری ارتباط با دیگران آماده سازد. در واقع در محتوای تعلیم و تربیت مثبت از دو جنبه به فراگیر توجه می‌شود؛ جنبه اول مربوط به رشد و تعالی درونی فراگیر است، از این رو محتوایی ارائه می‌شود که مربوط به آموزش ارزشهای معنوی و فرهنگی، توسعه شخصیت و تقویت علاقه و انگیزه درونی فراگیر و توجه به احساسات و عواطف فراگیران باشد و جنبه دوم مربوط به رشد و تعالی بیرونی فراگیر است، از این رو محتوایی آموزش داده می‌شود که مربوط به گسترش تعاملات اجتماعی و روابط میان-فردی و شهروندی دموکراتیک باشد.

یافته‌های پژوهش نشان دادند که ارزشیابی آموزشی در برنامه درسی مبتنی بر تعلیم و تربیت مثبت شامل پرهیز از کنترل مستقیم و مچ‌گیری، بهبود عملکرد، قابلیت‌های فراگیر، کیفیت یادگیری، کنترل خود و تسلط بر فعالیتها، خودارزیابی و خودنظارتی است. این نتایج با یافته‌های پژوهش نیک‌منش و زندوکیل (۱۳۹۴)، کریستی^۶ و همکاران (۲۰۲۳)، مک‌لین و دیکسیت (۲۰۱۸)، استافل‌بیم^۷ (۲۰۰۳) و وردن و سندرز^۸ (۲۰۱۴) همسوست.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد که زیبایی‌شناسی فرصت بیان و ابراز علائق، توجه به علائق و سلائیق و احساسات و عواطف به‌صورت خلاقانه و آزاد و همچنین امکان استفاده از تخیل را که از اهمیتی خاص در تعلیم و تربیت مثبت، به ویژه از جنبه تحول دوره کودکی برخوردار است، به فرد می‌دهد. همچنین داشتن تعلیم و تربیت مثبت مستلزم برخورداری از یک‌سری ویژگیها و مهارتهای اخلاقی است. اخلاقیات و ارزشها معمولاً درستی مسیر حرکت تعلیم و تربیت را مشخص می‌سازند که برخی از این اخلاقیات در همه جوامع مشترک و در برخی مواقع باتوجه به فرهنگ هر جامعه متفاوت است. پرداختن هرچه بیشتر نظام آموزشی به این اخلاقیات بیانگر مثبت بودن آن نظام آموزشی است. علاوه بر این، فطرت انسان نیز یکی از ودیعه‌های الهی است که نیاز به پرورش و فراهم کردن فرصت دارد. چنانچه فرصت لازم فراهم نشود و زمینه مناسب نباشد، فطرت انسان بیدار نمی‌شود. فطرت انسان دارای ویژگیهایی است مانند توجه به زیبایی و زیبایی‌جویی، اخلاق و ... همچنین، برخورداری از تفکر صحیح، منطقی، انتقادی و خلاق یکی از صفات هر انسان است که اندیشمندان، مکاتب فکری و حتی ادیان

1. Sisk
2. Lyubomirsky
3. Adelabu
4. Collier & Thomas
5. Janosz
6. Christie
7. Stufflebeam
8. Worthen & Sanders

بهره‌گیری از آنها را در موقعیتهای مناسب توصیه کرده‌اند که نشان‌دهنده اهمیت این موضوع است، اما بهره‌گیری مناسب از آنها مستلزم توجه و پرورش آن از سوی نظامهای آموزشی است. بنابراین ضرورت دارد که سیاستگذاران، پژوهشگران و معلمان کلاس درس به جایگاه زیبایی‌شناسی به منزله یک مؤلفه در تربیت مثبت برای برنامه درسی، به اخلاقیات چه در جنبه عمومی و چه در جنبه خاص آن، به فطرت و ویژگیهای آن و تعقل بیشتر توجه کنند.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود که الگوی برنامه درسی تعلیم و تربیت مثبت در درس مطالعات اجتماعی تدوین شود و به موضوعاتی چون خشنودی، شادی، رضایت از زندگی، آرامش، عشق، صمیمیت و سرور و فرح، ظرفیت عشق و کار، شجاعت، مهارتهای میان-فردی، درک زیبایی، پشتکار، بخشش، اصالت، بینش به آینده، استعداد بالا و خرد، مسئولیت، پرورش نوع‌دوستی، نجابت، اعتدال، صبر و اخلاق و ... توجه شود تا مورد استفاده قرار گیرند، زیرا این موضوعات موجب توسعه فردی و توسعه اجتماعی دانش‌آموزان می‌شوند و از آنجا که درس مطالعات اجتماعی هر دو جنبه را در بر می‌گیرد در این زمینه می‌تواند مفید باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- آرمند، محمد و مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۸). نقد و بررسی الگوی تربیت منش لیکونا بر اساس آراء علامه طباطبایی. *مطالعات برنامه درسی*، ۴ (۱۳ و ۱۴)، ۲۵-۶۲.
- آلبویه، گوهر؛ طباطبایی، سید موسی و طباطبایی، خدیجه سادات. (۱۳۹۴). اثر مداخله روان‌شناسی مثبت‌گرا به شیوه گروهی بر عزت نفس، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر تجدیدی پایه اول دبیرستان. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۱ (۲۲)، ۱-۲۲.
- آهنچیان، محمدرضا. (۱۳۸۲). *آموزش و پرورش در شرایط پست‌مدرن*. تهران: طهوری.
- اصغری‌راد، علی‌اکبر و وحید، شهریاری. (۱۳۹۳). آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر انگیزه پیشرفت و شادکامی معلولین. *اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم رفتاری*، تهران، مؤسسه همایشگران مهر اشراق، مرکز همایشهای دانشگاه تهران.
- امینی، محمد. (۱۳۸۴). *تربیت هنری در قلمرو آموزش و پرورش*. تهران: آبیژ.
- امینی، محمد؛ تمنایی‌فر، محمدرضا و نژاد، آسیه. (۱۳۹۳). تحلیل جایگاه هوش معنوی در میان مجریان و دریافت‌کنندگان کتاب درسی دین و زندگی دوره متوسطه. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۱ (۱۶)، ۹۵-۱۰۹.
- ایزدی، صمد؛ حسینی، فاطمه و قادری، مصطفی. (۱۳۸۹). برنامه درسی معنوی (گفتمان جدید) به‌عنوان یکی از حلقه‌های بنیادین تحولات برنامه درسی در قرن ۲۱. *همایش تغییر در نظام آموزشی*، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ایزدی، صمد؛ قادری، مصطفی و حسینی، فاطمه. (۱۳۹۳). امکان‌سنجی اجرای برنامه درسی با رویکرد معنوی در دوره متوسطه. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۱ (۱۴)، ۳۴-۵۰.
- بازان، تونی. (۱۳۸۷). *نیروی بلوغ معنوی*. ترجمه حوززاد صالحی. تهران: انتشارات پل.
- تاجور، آذر. (۱۳۹۲). نسبت جهانی شدن و سلامت معنوی؛ چالش‌ها، فرصت‌ها و ملاحظات عملی برای نظام تربیتی اسلام. *پژوهشنامه تربیت تبلیغی*، ۱ (۲)، ۱۲۷-۱۵۴.
- حکیم‌زاده، رضوان و موسوی، سیدامین. (۱۳۸۷). آموزش ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های دینی دوره راهنمایی: بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهایی برای وضعیت مطلوب. *مطالعات برنامه درسی*، ۳ (۱۱)، ۹۵-۱۱۷.
- حیاتی، محمدعلی. (۱۳۸۷). *رنسانس مثبت‌گرا در برنامه درسی هزاره سوم*. قابل دسترسی در [Http://hayati314.blogfa](http://hayati314.blogfa).
- خدابخش، روشنگر؛ خسروی، زهره و شاهنگیان، سیده شهره. (۱۳۹۴). تأثیر روان‌درمانی مثبت‌نگر بر علائم افسردگی و توانمندی‌های منش در بیماران مبتلا به سرطان. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۱ (۱)، ۳۵-۵۰.
- خدایاری فرد، محمد. (۱۳۷۹). کاربرد مثبت‌نگری در روان‌درمانگری با تأکید بر دیدگاه اسلامی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، ۵ (۱)، ۱۴۰-۱۶۴.
- خرم، رامین؛ رنجبری، فرشاد و جباری، پروین. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین تاب‌آوری و شادکامی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهید مطهری شیراز. *دومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی*، دانشگاه تربیت‌حیدریه. دادستان، پریوخ. (۱۳۸۹). دستیابی به معنا و غایت در زندگی: یک ابزار موثر درمانگری. *روانشناسی تحولی*، ۶ (۲۳)، ۱-۳.
- رعیت رحیم‌آبادی، معصومه؛ ارجمندنیا، علی‌اکبر و افروز، غلامعلی. (۱۳۹۴). تأثیر برنامه آموزشی مثبت‌نگری بر شادکامی و باورهای غیرمنطقی نوجوانان بزهکار. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۱ (۲)، ۱-۴.
- زیرکی، فرشته؛ نوروزی، زینب؛ شعبانی، ناهید و اصغرنژاد مکلاد، محدثه. (۱۴۰۰). اثربخشی تفکر مثبت بر سلامت روان و موفقیت تحصیلی فراگیران. *اولین کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرآیندهای تعلیم و تربیت*، هرمزگان، آموزش و پرورش شهرستان میناب و دانشکده علوم انسانی.
- سبحانی‌نژاد، مهدی و نجفی، حسن. (۱۳۹۳). تحلیل ابعادشناسانه مسئولیت‌پذیری در سبک زندگی اسلامی. *سراج منیر*، ۵ (۱۶)، ۱۵۱-۱۷۰.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۴). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش*. تهران: انتشارات دوران.
- شمشیری، بابک. (۱۳۸۵). *تعلیم و تربیت از منظر عشق و عرفان*. تهران: طهوری.

- صابری، رضا و سعیدی رضوانی، محمود. (۱۳۹۱). کاربرد زیباگرایی و هنر در تربیت دینی. *تربیت اسلامی*، ۷ (۱۵)، ۱۱۳-۱۳۴.
- صمدی، پروین و هاشمی فخر، صدیقه. (۱۳۸۵). مثبت‌گرایی: رویکردی برای برنامه درسی دوره ابتدایی. *مجموعه مقالات ششمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی*. دانشگاه شیراز.
- ضرابی، عبدالرضا. (۱۳۸۵). *فلسفه تعلیم و تربیت (قدیم و معاصر)*. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه‌الله).
- علم‌الهدی، جمیله. (۱۳۸۷). *مبانی تربیت اسلامی و برنامه‌ریزی درسی بر اساس فلسفه صدرای*. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۸۶). *برنامه درسی به سوی هویت‌های جدید*. تهران: آبیژ.
- فتحی واجارگاه، کوروش و واحد چوکده، سکینه. (۱۳۸۵). شناسایی آسیب‌های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان: نظام آموزشی متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۵ (۳)، ۹۳-۱۳۲.
- فرمهبینی فراهانی، محسن؛ قلی‌زاده مقدم، زینب و عیوضی، مریم. (۱۳۸۷). ویژگی‌های برنامه درسی پست‌مدرن در عصر جهانی شدن. *مجموعه مقالات همایش جهانی شدن و بومی ماندن برنامه درسی*. چالش‌ها و فرصت‌ها. مازندران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
- فرنام، علی و مددی‌زاده، طاهره. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مثبت‌نگری بر حالت‌های روان‌شناختی مثبت (توانمندی‌های منش) دانش‌آموزان دختر دبیرستانی. *پژوهشنامه روانشناسی مثبت*، ۳ (۱)، ۶۱-۷۶.
- قادری، مصطفی. (۱۳۸۸). *بسترهای فهم برنامه درسی*. تهران: یادواره کتاب.
- قاسم‌پور دهقانی، علی و نصرافهانی، احمدرضا. (۱۳۹۰). رویکرد معنوی و برنامه‌ریزی درسی. *پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱۹ (۱۳)، ۷۱-۹۲.
- کارلسون، ریچارد. (۱۳۸۰). *زندگی شادمانه*، ترجمه پرویز شریفی در آمدی. تهران: انتشارات روان‌سنجی.
- لیلیان، محمدرضا؛ امیرخانی، آرین و انصاری، مجتبی. (۱۳۸۸). جستاری بر مبانی و مفاهیم زیبایی‌شناسی و تبلور آن در ساختارهای معماری. *کتاب ماه هنر*، ۱۳۷، ۵۰-۵۵.
- مرادی، مسعود؛ سیدکلان، میرمحمد و عیاری، لیلیا. (۱۳۹۳). طراحی الگوی برنامه درسی معنوی در راستای تربیت زمینه‌ساز؛ راهبردها و راهکارهای اجرایی آن. *پژوهش‌های مهدوی*، ۳ (۹)، ۱۱۷-۱۴۰.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۱). *آزادی معنوی*. تهران: صدرا.
- معروفی، یحیی و کریمی، زهره. (۱۳۹۴). درس‌پژوهی، رویکردی نوین در توسعه حرفه‌ای معلمان. *علوم تربیتی*، ۲۲ (۱)، ۳۹-۶۶.
- موسوی، فرانک. (۱۳۸۹). *برنامه درسی معنوی در هزاره سوم*. کرمانشاه: دانشگاه آزاد اسلامی.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد؛ قدمی، مجید و افضل، کوثر. (۱۳۹۰). نقش هنر در تربیت مثبت‌گرا. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۲۷ (۴)، ۹۱-۱۰۸.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۳). *آموزش عمومی هنر: چپستی، چرایی و چگونگی*. تهران: مدرسه.
- مهرمحمدی، محمود و امین‌خندقی، مقصود. (۱۳۸۸). مقایسه ایدئولوژی‌های برنامه درسی آیزنر با میلر: نگاهی دیگر. *پژوهش‌های روان‌شناسی و بالینی مشاوره*، ۱ (۴)، ۳۲-۷۴.
- میرزاییگی، علی. (۱۳۸۳). *نقش هنر در آموزش و پرورش و بهداشت روانی کودکان*. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، انتشارات مدرسه.
- میرعرب، فرج‌الله. (۱۳۹۲). *تربیت اعتقادی و معنوی با نگاهی قرآنی*. قم: بوستان کتاب.
- میرلوحی، سیدحسین. (۱۳۸۷). اهمیت تربیتی سکوت از دیدگاه هستی‌گرایانه و امکان گنجاندن آن در برنامه درسی مدارس. *کتاب برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها*. تهران: سمت.
- میلر، جان پی. (۱۳۸۰). *آموزش و پرورش و روح: به سوی برنامه درسی معنوی*، ترجمه نادرقلی قورچیان. تهران: فراشناختی اندیشه.

- نجفی، حسن. (۱۳۹۳). شناسایی راهکارهای مؤثر نهادهای سازنده فرهنگی ایثار و شهادت در مدارس از نظر دبیران شهر قم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شاهد تهران.
- نجفی، حسن؛ وفایی، رضا و ملکی، حسن. (۱۳۹۴). تبیین ابعاد و مؤلفه‌های رشد معنوی انسان و تحلیل محتوای آن در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱ (۱)، ۱۳۳-۱۵۶.
- نجفی، محمد و کشانی، فاطمه. (۱۳۸۸). مثبت‌گرایی و دستیابی به تربیت دینی. *مجموعه مقالات همایش تربیت دینی*. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه‌الله).
- نقیب‌زاده، میرعبدالحسین. (۱۳۷۴). نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش. تهران: انتشارات طهوری.
- نوفروستی، اعظم؛ روشن، رسول؛ فتی، لادن؛ حسن‌آبادی، حمیدرضا؛ پسندیده، عباس و شعیری، محمدرضا. (۱۳۹۴). اثربخشی روان‌درمانی مثبت‌گرا بر شادکامی و بهزیستی روانشناختی افراد دارای نشانه‌های افسردگی. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۱ (۱)، ۱۸-۱.
- نیک‌منش، زهرا و زندوکیل، مریم. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر آموزش مثبت‌نگری بر کیفیت زندگی، افسردگی، اضطراب و استرس بزهکاران نوجوان. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۱ (۲)، ۵۳-۶۴.
- یارمحمدیان، محمدحسین؛ فروغی ابری، احمدعلی؛ میرشاه جعفری، ابراهیم و اوجی‌نژاد، احمدرضا. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی رویکردهای تربیت معنوی با توجه به مؤلفه‌های برنامه درسی در چند کشور جهان. *رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۳ (۱)، ۸۳-۱۰۲.

- Adelabu, A. D. (2007). Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents. *Adolescence*, 42(167), 525-538.
- Amram, Y. (2007). *The seven dimensions of spiritual intelligence: An ecumenical, grounded theory*. Paper presented at the 115th annual conference of the American psychological association, San Francisco, CA, 17-20. Retrieved from <http://www.yosiamram.net/papers/>.
- Anand, P. V. (2019). Emotional intelligence and positive education: Preparing students for a better tomorrow. *New Directions for Teaching and Learning*, 160, 107-116.
- Baggio, R., & Moretti, V. (2018). Beauty as a factor of economic and social development. *Tourism Review*, 73(1), 68-81.
- Baker, J. A., Fisher, S., & Morlock, L. (2008). The teacher-student relationship as a developmental context for children with internalizing or externalizing behavior problems. *School Psychology Quarterly*, 23(1), 3-15.
- Binder, M. J. (2011). 'I saw the universe and I saw the world': Exploring spiritual literacy with young children in a primary classroom. *International Journal of Children's Spirituality*, 16(1), 19-35.
- Bowman, N. A., & Small, J. L., (2010). Do college students who identify with a privileged religion experience greater spiritual development? Exploring individual and institutional dynamics. *Journal of Research in Higher Education*, 51(7), 595-614.
- Buchanan, M. T. (2010). Attending to the spiritual dimension to enhance curriculum change. *Journal of Beliefs and Values: Studies in Religion & Education*, 31(2), 191-201.
- Cecero, J. J., & Prout, T. A. (2011). Measuring faculty spirituality and its relationship to teaching style. *Religion & Education*, 38(2), 128-140.
- Christie, C. A., Ho, J., & Alkin, M. (2023). *Evaluation roots: Theory to practice* (3rd ed.). <https://www.researchgate.net/publication/367568877>
- Collier, M. J., & Thomas, M. (1988). Cultural identity: An interpretive perspective. In Y. Y. Kim, & W. B. Gudykunst (Eds.), *Theories of intercultural communication (International and intercultural communication annual, Vol. 12, pp. 99-120)*. Newbury Park, CA: Sage.
- Crick, R. D., & Jelfs, H. (2011). Spirituality, learning and personalisation: Exploring the relationship

- between spiritual development and learning to learn in a faith-based secondary school. *International Journal of Children's Spirituality*, 16(3), 197-217.
- Dockray, S., & Steptoe, A. (2014). Positive affect and psychobiological processes. *Neuroscience & Biology-Behavioral Reviews*, 35(1), 69-75.
- Eisner, E. W. (1989). *The educational imagination: On the design and evaluation of education programs* (3rd ed.). New York: Macmillan.
- Halama, P., & Strizenec, M. (2004). Spiritual, existential or both theoretical considerations on the nature of higher intelligences. *Journal of Studia Psychologica*, 43(3), 239-253.
- Halliday, A. J., Kern, M. L., Garrett, D. K., & Turnbull, D. A. (2020). Understanding factors affecting positive education in practice: An Australian case study. *Contemporary School Psychology*, 24(2), 128-145.
- Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B., & Tremblay, R. E. (2000). Predicting different types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, 92(1), 171-190.
- King, U. (2010). Earthing spiritual literacy: How to link spiritual development and education to a new earth consciousness?. *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education*, 31(3), 245-260.
- Konu, A., & Rimpelä, M. (2002). Well-being in schools: A conceptual model. *Health Promotion International*, 17(1), 79-87.
- Layous, K., Lee, H., Choi, I., & Lyubomirsky, S. (2013). Culture matters when designing a successful happiness-increasing activity: A comparison of the United States and South Korea. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(8), 1294-1303.
- Lyubomirsky, S., & Layous, K. (2013). How do simple positive activities increase well-being? *Current Directions in Psychological Science*, 22(1), 57-62.
- McLean, S., & Dixit, J. (2018). The power of positive thinking: A hidden curriculum for precarious times. *Adult Education Quarterly*, 68(4), 280-296.
- McGunnigle, C., & Hackett, C. (2015). Spiritual and religious capabilities for Catholic Schools. *eJournal of Catholic Education in Australasia*, 2(1), Article 6.
- Meehan, C. (2002). Promoting spiritual development in the curriculum. *Pastoral Care in Education*, 20(1), 16-24.
- Miller, J. P. (2000). *Education and the soul: Toward a spiritual curriculum*. State University of New York Press.
- Miller, J. P., Karsten, S., Denton, D., Orr, D., & Kates, I. C. (2005). *Holistic learning and spirituality in education: Breaking new ground*. Albany: State University of New York Press.
- Mooney, B., & Timmins, F. (2007). Spirituality as a universal concept: Student experience of learning about spirituality through the medium of art. *Nurse Education in Practice*, 7(5), 275-284.
- Pezent, G. D. (2011). *Exploring the role of positive psychology constructs as protective factors against the impact of negative environmental variables on the subjective well-being of older adults*. Doctoral dissertation. Texas A&M University.
- Rivelli, S. (2010). Citizenship education at high school: A comparative study between Bolzano and Padova (Italy). *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 4200-4207.
- Sahu, T. K., & Pradhan, S. R., (2008). *A conceptual analysis of spiritual intelligence and its relevance*. Retrieved from <http://shiramcollege.academia.edu/Tapansahu/papers>
- Schueller, S. M. (2012). Positive psychology. In *Encyclopedia of human behavior* (2nd ed. pp.140-147). Elsevier Inc.

- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2012). Positive psychology. An introduction. *The American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Sergeant, S., & Mongrain, M. (2014). An online optimism intervention reduces depression in pessimistic individuals. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 82(2), 263-274.
- Shek, D., Ma, H. & Sun, R. (2011). Development of a new curriculum in a positive youth development program: The Project P.A.T.H.S. in Hong Kong. *The Scientific World Journal*, 11, 2207-2218.
- Sisk, D. (2008). Engaging the spiritual intelligence of gifted students to build global awareness. *Roeper Review*, 30, 24-30.
- Slattery, P. (2006). *Curriculum development in the Postmodern Era*. New York: Routledge Publishing.
- Stufflebeam, D. L. (2003). *The CIPP Model for Evaluation*. Presented at the 2003 Annual Conference of the Oregon Program Evaluators Network (OPEN). Portland, Oregon.
- Tisdell, E. J. (2003). *Exploring spirituality and culture in adult and higher education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Trudel, S. M. (2020). Positive education down under: Melbourne schools create a culture of positive education. *Communique*, 48(5), 4-9.
- Wang, M.-T., & Holcombe, R. (2010). Adolescents' perceptions of school environment, engagement, and academic achievement in middle school. *American Educational Research Journal*, 47(3), 633-662.
- Worthen, B. R., & Sanders, J. K. (1987). *Educational evaluation: Alternative approaches and practical guidelines*. New York: Longman Press.
- Zohar, D., & Marshall, I. (2000). *SQ: Spiritual intelligence approaches*. Available at: <https://www.alisonmorgan.co.uk/Books/Zohar%202000.pdf>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Identification of Dimensions and Components of Elementary Schools' Curriculum in Social Studies from the Positive Education Perspective*

© R. Abbaasi, Ph.D.¹ © D. Tahmaasebzaadeh Shaykhaar, Ph.D.² © H. Habibi, Ph.D.³ © R. Badri Gargari, Ph.D.⁴

Abstract

In order to identify the dimensions and components of the elementary school's curriculum, from the positive education perspective, initially from among all the sources and documents related to this perspective, 40 domestic and 30 international sources were chosen and analyzed and then a list of dimensions and components for content analysis of the curriculum was constructed. The gathered data were analyzed using the seven-stage model of synthesis and then evaluated by two evaluators whose measure of agreement was 0.78. The frequency of observing each component within the sources and its percentage was counted and calculated. The results show that the curriculum contains four dimensions of aesthetics, wisdom, morals, and instinct. Within each of these dimensions the following frequencies of categories was observed: 13 in aesthetics, 12 in morals, 12 in instincts, and 10 in wisdom. Thus, it can be concluded that the elementary school's curriculum does contain components of positive education.

Keywords: positive education, curriculum, elementary school

Date Received: June 6, 2021

Date Accepted: April 14, 2022

*This article is derived from the first author's Doctoral Dissertation.

1. Doctoral Graduate in Curriculum Planning, University of Tabriz.
E-mail: rezaabbasi86@yahoo.com
2. **Corresponding Author:** Associate Professor of Education, University of Tabriz.
E-mail: d.tahmaseb@tabrizu.ac.ir
3. Associate Professor of Education, University of Tabriz.
E-mail: h.habibi@tabrizu.ac.ir
4. Professor of Education, University of Tabriz.
E-mail: Badri1346@tabrizu.ac.ir